

ג. אורח חיים

הרב שמעון רם
ר"מ בשיבת רבינו יצחק אלחנן, ניו יורק

דיונים וביאורים בהלכות ברכת התורה

בשולחן ערוך אורח חיים (סימן מ"ז סעיף ט): "יש אומרים שאם הפסיק בין ברכת התורה ללימודו אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם, וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה".

פירושו של סעיף הוא: הדעה הראשונה שהמחבר מביא בשם יש אומרים היא שיטת התוספות במסכת ברכות (דף י"א ע"ב) בד"ה "שכבר נפטר". בקשר למימרא של רב יהודה אמר שמואל בסוגיא שם, "השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך. משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה". התוספות את הירושלמי "הא דאמרינן שכבר נפטר באהבה רבה הוא שונה על אתר, פירוש שלמד מיד לאחר שבירך. ושם בהמשך: "נשאל להרב רבי יצחק כגון אנו שאין אנו לומדים מיד לאחר תפלת שחרית שאנו טרודים והולכים כך בלי למוד עד אמצע היום או יותר, אמאי אין אנו מברכים ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילים ללמוד? והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמרא שלנו לא אמרו, ואין צריך ללמוד לאלתר וכו'. ובסוף דבריהם מביאים דעה אחרת, וזה לשונם: "והצרפתים נהגו לומר פסוקים של ברכת כהנים, וגם אילו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה, ואילו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה וכו' ובסוף דבריהם מביאים דעה אחרת, וזה לשונם: "ובצרפתים נהגו לומר פסוקים של ברכת כהנים, וגם אילו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה, ואילו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה וכו' שהיא ברייתא במסכת שבת, כמו הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל בסיום כתבו: אין צריך, כמו שכתבתי כבר, רואים אנו בתחילת התוספות ובסופו שיטה אחת, והיא שיטת ה"יש אומרים" שהמחבר מביא לראשונה, שאם הפסיק בין ברכת התורה ללימודו אין בכך כלום, ושיטת הצרפתים, בנויה על הירושלמי שאין להפסיק בין ברכת התורה ללימודה, היא הדעה השניה, שהמחבר מביא בסוף הסעיף "והנכון שלא להפסיק ביניהם. וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים וכו'". ז"א שברכת התורה, דינה כמו בכל ברכות המצוות וברכות הנהנין. שתיכף לברכה מעשה המצוה, וכן תיכף

לברכת הנהנין היא האכילה. ועיין תוספות סוטה (דף ל"ט ע"א, ד"ה "דל") שמביא את הירושלמי מסכת ברכות בענין ברכת נטילת ידיים "תיכף לנטילת ידיים ברכה" — על הנטילה הראשונה, ועיין גליון הש"ס ברכות (דף מ"ב ע"א) על רש"י ד"ה "לנטילת ידיים במים אחרים", אולם שיטת התוספות, שכאמור לעיל, היא הדעה הראשונה שהמחבר מביא בשם "יש אומרים" סוברת שברכת התורה שונה במהותה מברכת המצוות ואם הפסיק בין ברכת התורה ללימודו "אין בכך כלום", וכן"ל. והנה ניתן להסביר מחלוקת ראשונים זו*, שלפי התוספות היא גם מחלוקת בין שני התלמודים — הבבלי והירושלמי.

ונקדים בזה את ה"שאגת אריה" סימן כ"ב שמביא את הרמב"ן בספר המצוות סוף מצוות עשין, שמשגיג על הרמב"ם שאינו מונה במנין המצוות את מצוות ברכת התורה. וזה לשון הרמב"ן "שנצטוינו להודות לשמו ית' על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו, והודיענו המעשים הרצויים לפניו, שבהם ננחל חיי העולם הבא, וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל אכילה, כן נצטוינו בזו, ובפרק ג' של ברכות דף כ"א אמרו מנין לברכה לפניו מן התורה שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". ורצה רבי יוחנן ללמוד ברכת המזון לפניו שיהיה מן התורה ק"ו מזה, אמר ומה תורה שאינה טעונה לאחריה טעונה לפניו, מזון שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו. ומשיבו על זה, מדרך הפירכות, מה לתורה שכן חיי עולם. ועוד דתנן על המזון (בעל קרי) מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. וחפצם בזה שכיון שבעל קרי אינו מברך לפני המזון והוא מברך לאחריו נלמוד שברכת המזון לאחריו בלבד היא מן התורה, ולפיכך אינה בטלה מפני תקנתם בטבילת בעלי קריין. ושמע מינה דק"ו פריכא הוא. והעולה מזה שברכת התורה לפניו מצות עשה מדאורייתא. ובגמרא דבני מערבא פרק ז' אמרו כתוב בתורה ברכה לפניו ואין כתוב בה ברכה לאחריה, מה כתוב בה לפניו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" כתוב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב בו ברכה לפניו. מה כתוב בו ברכה לאחריו "ואכלת ושבעת וברכת" וכו'. ומנין ליתן האמור בזה לזה וכו'. מכל זה נתבאר שהברכה הזו מן התורה, ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים אינו נמנה אחת עם הבאתו, וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח, עד כאן לשון הרמב"ן בספר המצוות.

ומעניין שה"מגילת אסתר", שניגורו של הרמב"ם בספר המצוות שמשתדל להשיב על השגות הרמב"ן אומר על השגה זו, וזה לשונו: נראה לי דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום. ולא ידעתי למה לא מנאה הרב, אם לא חשב שמדרשם בזה הפסוק הוא על דרך אסמכתא בלבד? אמנם עליו להביא ראיה.

ו"השאגת אריה", כשמביא את לשון הרמב"ן אומר "והרמב"ם במנין המצוות שלו, לא מנה ברכת התורה לפניו למצוות עשה, ואיני יודע למה. והוא חותר למצא מקור לשיטת הרמב"ם שברכת התורה היא מדרבנן ודרשת רב יהודה אמר שמואל (ברכות דף כ"א) היא רק אסמכתא.

ובאמת, אני כשלעצמי לענ"ד, מוצא עוד הוכחה שהרמב"ם סובר שברכת התורה היא רק מדובנן. שכן ב"יד החזקה" הרמב"ם מביא את דין ברכת התורה לא במקום הראוי — בהלכות ברכות. שם מביא דין ברכת המזון מיד בפרק א'. ומתחיל לכתוב הלכות ברכות, הברכה שהיא מן התורה, ומביא את מקורה של ברכת המזון לאחריה מן הכתוב בפרשת עקב. שם לכאורה היה צריך להביא גם את מצוות ברכת

התורה לפנייה ואת מקורה בפרשת האזינו, כמו שהגמרא מעמידה את שתי הברכות ביחד, והמקורות שלהם, ואילו הרמב"ם כאילו מתעלם לגמרי מברכת התורה ואינו מזכיר אותה בשום מקום בעשרה הפרקים שבהלכות ברכות, רק בפרק י"א, מביא כדוגמא ליוצא מן הכלל בברכות המצוות שבדרך כלל יש להם רק פתיחה בלי חתימה. שם הוא מביא את הברכה על קריאה בספר תורה שהעולה מברך לפנייה, ולאחריה, כתקנה מיוחדת בפתיחה וחתימה. ואילו את עיקר דינה של ברכת התורה מביא הרמב"ם בהלכות תפלה אחרי שכותב סדר ברכות השחר שהן כמובן כולן מדרבנן. ואומר שם: המשכים לקרוא בתורה קודם שיקרא קריאת שמע הוא מברך שלוש ברכות וכו'. אף אינו מביא שום מקור לברכה זו מן התורה. הרי ברור יוצא מזה שהרמב"ם סובר שברכת התורה היא רק מדרבנן, כמו כל ברכות המצוות, ופלא בעיני על הגאון בעל "ערוך השולחן" (בספרו על אורח חיים סימן מ"ז) שבא ליישב את השגת הרמב"ם על הרמב"ם בספר המצוות, ואומר בזה שהרמב"ם אינו מונה אותה למצוה מיוחדת מפני שסובר שברכת התורה היא חלק ממצות לימוד התורה, ואינו מעיר שהרמב"ם מתנגד לאפשרות זאת בהשגתו שהבאנו לעיל, ותמה אני על דבריו אלה של גאון גדול זה, כי הרי לפי דבריו היה צריך הרמב"ם לסדר את דין ברכת התורה בהלכות תלמוד תורה, ואילו שם הדבר לגמרי לא מוזכר אפילו ברמז. וכאמור לעיל, המקום היחידי שהרמב"ם מביא דין ברכת התורה הוא בהלכות תפלה יחד עם ברכות השחר שהן מדרבנן. וכידוע, סידור ההלכות של הרמב"ם במקומם הראוי הוא כדיוק גדול, כך, לדוגמא, ה"כסף משנה" מוכיח שהרמב"ם סובר שברכה אחת מעין שלוש על שבעת המינים היא מדרבנן, בניגוד לשיטת הרשב"א והרא"ש והרבה ראשונים שסוברים שברכה זו היא מן התורה. והוכחתו היא מזה שהרמב"ם מסדר ברכה זו בפרק ג' יחד עם שאר ברכות דרבנן אחרי שבסוף פרק ב' מהלכות ברכות כותב הרמב"ם בסיום דיני ברכת המזון וזה לשונו: "וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם ברך או לא ברך חוזר ומברך, והוא שלא נתעכל עוד המזון במעיו" ז"א שזה מדין ספיקא דאורייתא — לחומרא. ואח"כ בפרק ג' מתחיל לדבר על יתר הברכות שהן מדרבנן, וכולל שם גם את ברכת מעין שלוש. (עיי' כ"מ פרק ח' מברכות הלכה יב) שמה הוא מוכיח שהרמב"ם סובר שברכה אחת מעין שלוש בשבעת המינים היא מדרבנן. ברור איפוא בנידון דידן מהמקום שבו הרמב"ם מביא את דין ברכת התורה שסובר שדרשת הגמרא (בדף כ"א) מהפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" שזו היא רק אסמכתא, כמו שבפרק "שלושה שאכלו" דורש רבי אבהו מפסוק זה את הדין של ברכת הזמון שזה ודאי רק דרבנן. ועיי' ב"שאגת אריה" (סימן כ"ד) שמוכיח מהמשנה בדף כ' ע"ב בעל קרי מהרהר בלבו, ז"א קריאת שמע, ואינו מברך את ברכות קריאת שמע מפני שהן מדרבנן. ובעל קרי אסור להרהר בהם. ואם נאמר שברכת התורה היא מדאורייתא, למה לא מהרהר אם בברכת התורה לפני קריאת שמע שהלא גם היא מן התורה, ובעיקר ראייה זו, לשיטתו של רבינא שהרהר כדבור דמי. וזה הכל סמוכין לשיטת הרמב"ם.

וא"כ רואים ברור שישנן שתי שיטות בין הראשונים, אם ברכת התורה היא מן

התורה או רק מדרבנן, המחבר בשולחן ערוך סותם את דבריו ואינו מכריע בין הראשונים אם ברכת התורה היא מן התורה או מדרבנן. כן אינו דן בדין אם מסופק אם בריך ברכת או לא אם הוא צריך לחזור ולברך, שזה תלוי אם ברכת התורה הוא מדאורייתא ולחומרא או שזה מדרבנן ולקולא. ומביא את זה לראשונה ה"שאגת אריה" (בסימן כ"ד) ומכריע לחומרא אבל בשו"ע לא נמצא דין זה. מכל זה, לבי אומר לי, שיש הבדל גדול בתוכנה של ברכת התורה אם נוקטים שהיא מן התורה או ננקוט כשיטת הרמב"ם שהיא מדרבנן. והיינו, שאם נגיד שאינה אלא מדרבנן, כי אז ברכת התורה היא מגדר ברכת המצוות, ולכן כמו בכל מעשה המצווה שצריכים לברך עובר לעשייתה ק"ו למצות תלמוד תורה שהיא שקולה כנגד כולם, שצריכים לברך לפנייה. ותקנו חכמים שלוש ברכות לפי שיטת הרמב"ם כנגד מקרא, משנה ותלמוד. ומכיון שלפ"ז ברכת התורה בתוכנה היא מסוג ברכת המצוות צריך להסמך את מעשה המצווה דהיינו — תלמוד תורה תיכף לברכה. וזו היא שיטת הירושלמי: 'והוא ששנה על אתר'. וכמו שהדין הוא בכל ברכות המצוות שמעשה המצווה סמוכה להברכה בלי הפסק, וכלשון הגמרא: שלוש תכפיות הן, תיכף לנטילת ידים ברכה. וכהירושלמי שהתוספות מביאים במסכת סוטה (דף ל"ט ע"א שהו"ל). וזאת היא השיטה שהמחבר מביא בסוף סעיף ט' סימן מ"ז: "והנכון שלא להפסיק ביניהם וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה. וזוהי שיטת הצרפתים שהתוספות מביאים בסוגיתינו. וכמו שהרמב"ם פוסק בפרק ז' מהלכות תפלה הלכה י"א וזה לשונו בכל יום חייב אדם לברך שלוש אילו ואח"כ קורא מעט מדברי תורה ונהגו העם לברך ברכת כהנים וכו', והכסף משנה מפרש "ומה שאמר ואח"כ קורא מעט מדברי תורה הוא כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו ז"א שלא להפסיק בין הברכה למעשה המצווה. שכן הרמב"ם לשיטתו שסובר שברכת התורה היא מדרבנן, כאמור לעיל, וע"כ זוהי ברכת המצוות שתיכף לברכה מעשה המצווה, משא"כ לשיטת הרמב"ן ורוב הראשונים וכסתמת הגמרא בדף כ"א שברכת התורה היא מן התורה, צריך להגדיר את ברכת התורה שהיא מגדר ברכת הודאה, וכלשון הרמב"ן בספר המצוות בהשגתו על הרמב"ם, וזה לשונו: "שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו לנו את תורתו וכו'. וכאשר נצטוינו בברכה אחרי כל אכילה, כן נצטוינו בזה עכ"ל. הרי שהרמב"ן מגדיר באופן ברור את אופי ברכת התורה שהיא כמו? ברכת הודאה, — "שנצטוינו להודות לשמו יתברך", ומדגיש — כמו שנצטוינו לברך אחרי כל אכילה, וזוהי ודאי ברכת הודאה, שסתם אכילה אין בה גדר של מצווה, והברכה היא לאחריה כהבעת תודה לחי העולמים על חסדו הגדול שנותן לחם לכל בשר ובטובו הגדול לא חסר לנו, כנוסח המטבע של ברכה ראשונה ברכת הזן. ודוגמא לברכת הודאה אנו מוצאים בתורה בפרשת יתרו, "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים" ובמכילתא על פסוק זה "אומר רבי פפיס: בגנות ישראל הכתוב מדבר שהרי ששים רבוא בני אדם ולא עמד אחד מהם לברך למקום עד שעמד יתרו וברך למקום. רואים אנו מדברי המכילתא גודל החיוב של ברכת הודאה, ובמסכת ברכות פרק ה' (דף נ"ד) אומרת המשנה: הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. והתוספות אומרים, ומביאים כן מהירושלמי, שהברכות שהמשנה מביאה הם בשם ומלכות, והגמרא שואלת מנא

הני מילי, אמר רבי יוחנן דאמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וכו'. והוקשה לי הלא רבי יוחנן סובר (ברכות דף מ.) כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, והרי בפסוק זה אין בו מלכות. ותיצתי, שהלא יתרו ממשיך בפסוק השני "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים וכו'". נזכר פה איפוא מלכות. וא"כ הלמוד הוא באמת מכאן על ברכה שלמה שהיא בשם ומלכות. רואים אנו מזה שלברכת הודאה יש מקור בתורה אבל לא לברכת המצווה. ואם כי המשנה בסוף מסכת מעשר שני דורשת את הכתובים בפרשת וידוי מעשרות בפרשת כי תבוא ומפרשת את המלים "ולא שכחתי" — לא שכחתי מלברך ולהזכיר שמך עליו ורבי יוחנן במסכת ברכות מתקן "תני ולא שכחתי מלהזכיר שמך ומלכותך עליו. ורש"י בפירושו על התורה מפרש לא שכחתי מלברך על הפרשת מעשרות. הרי לכאורה מקור גם לברכת המצוות, אך כבר אמרו על זה מפרשי המשנה שזה רק אסמכתא. (עיין בתוספות יום טוב על משנה זו).

הנה כי כן, אחרי כל האמור זכינו ששיטת הרמב"ן והאחרונים הפוסקים כמותו ((הפרי חדש והמגן אברהם והשאגת אריה) שברכת התורה היא מדאורייתא, היא ברכת הודאה, ואין היא דומה לברכת המצוות וברכת הנהנין, שאלו דינן להיות סמוכות ותכופות למעשה המצוה או למעשה האכילה כמו שאמרו "שלוש תכיפות הן" ואילו ברכת הודאה אין בה תנאי זה. עיין תוספות פסחים (דף ז') שיטת רבינו תם שדעתו בברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" שהיא ברכת הודאה, ועל כן לא צריכה להיות עובר לעשייתה. ומטעם זה גם ברכת התורה לפנייה, יכול להיות הפסק בין הברכה ללימוד. וזוהי שיטת התוספות בדף י"א ושיטת הי"ש אומרים' שהמחבר מביא בסמ"מ"ז. ולא כן היא שיטת הרמב"ם והצרפתים שלדעתם זוהי ברכת המצוות ועל כן לא יכולים להפסיק בין הברכה והלימוד, כמו בכל ברכות המצוות.

אכן לפי האמור יש לבאר עוד, מה שהוקשה בתוספות הנ"ל (דף י"א ע"ב) שלאחר שהתוספות נוקטים, שיכולים להפסיק בין ברכת התורה להתחלת הלימוד, בניגוד הירושלמי מפני שהבבלי אינו מזכיר 'והוא שלמד על אתר' דוגמת הירוש'. והנה התוספות מקשים שם: "וא"ת מאי שנא מסוכה שצריכים לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. ויש לומר דשאני תורה שאינו מתיאש וכל שעה אדם מחויב ללמוד תורה דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלי הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה, ולדברינו התמיהה גדולה מאחר שהתוספות סוברים שיכול להיות הפסק בין הברכה לתחילת הלימוד, ושמענו מזה שסוברים כסתמת הגמרא שברכת התורה היא מדאורייתא והיא ברכת הודאה כמו שהוכחנו לעיל, ואינה דומה כלל לברכת המצוות שתקנו חכמים שתיכף לברכה מעשה המצוה. וברכת התורה אף שהיא לפנייה איננה קשורה וצמודה להתחלת הלימוד א"כ כל קושית התוספות מסוכה וכן התירוץ מיותרים. ומוכרח לומר שקושית התוספות ותירוצם הולכים לשיטת הירושלמי שסובר "והוא ששנה על אתר" ולא יכול להיות הפסק בין ברכת התורה לבין התחלת הלמוד וכשיטת הרמב"ם והצרפתים, שלמרות זאת מקובל שמפסיקים מלמוד התורה ואחרי זמן במשך היום והלילה עד זמן שכיבה לומדים מבלי לברך שוב, וסומכים על הברכה שברכו שחרית, ועל זה תרצו התוספות שברכת התורה שאני שאדם אינו מתיאש ואינו מסיח דעתו מלמוד התורה וא"כ אין זה הפסק ואינו צריך לברך מחדש. כך נראה לי לפרש דברי התוספות.

ועיין עוד בספר "תורת רפאל" להגאון רבי רפאל מלווין וצ"ל על הסוגיא של

ברכת התורה שמביא כמה מקורות גירסא אחרת בקושיית הגמרא מהמשנה בדף כ' ע"ב בעל קרי עיי"ש, וינעם לך.

ועכשיו נביא בזה מה שנראה לי לכאר בע"ה באופן מחודש את הגמרא בדף י"א ע"ב: אמר רב הונא למקרא צריך לברך ולמדרש אין צריך לברך ורבי אלעזר אומר למקרא ולמדרש צריך לברך ורש"י מפרש מדרש זה ספרא וספרי ומכילתא שהם מדרשי מקראות, ז"א — קרובים למקרא אבל למשנה אין צריך לברך. ורבי יוחנן וכן רבא סוברים שגם למשנה ותלמוד צריכים לברך, והתמיהה גדולה, איך זה יתכן שרק למקרא ז"א לתורה שבכתב צריכים לברך ולא למשנה ותלמוד, הרי תורה שבעל פה בדומה לתורה שבכתב שתייהן ניתנו מסיני, והם חיינו ואורך ימינו, והתורה אומרת בפרשת כי תשא (שמות לד כז) "ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואם ישראל" ובמסכת גיטין (דף ס' ע"ב) אמר רבי יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ שנאמר "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" ובמדרש נחומא: "כי על פי הדברי' האלה וכו', המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לאומות העולם", וכך היא הסוגיא בגיטין שם על הכתוב בהושע א': "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו" עיין שם, והגמרא במס' ב"מ (בסוף פרק אלו מציאות): "תנו רבנן העוסקים במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלים עליה שכר, בגמרא — אין לך מדה גדולה הימנה וכו': וא"כ איך ניתן להבין דעת האמוראים רב הונא ורבי אלעזר שפוטרים מלברך ברכת התורה על המשנה והתלמוד שהם החלקים העיקריים של תורה שבע"פ? וחפשי בראשונים והאחרונים ולא מצאתי דבר המתקבל בענין תמוה זה, ואחרי העיון נדמה לי שבע"ה מצאתי נקודת אור שתאיר הענין ומקום הניחו לי להתגדר בו. דהנה על האימרא של רב יהודה אמר רב: מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" פירש רש"י: "כשבא משה לפתוח בדברי שירה, אמר להם לישראל: אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן. והכי מפרשי לה במסכת יומא ע"כ. והנה במסכת יומא (דף לז). מדובר שם בגמרא על המשנה בענין עבודת הכהן הגדול במקדש ביום הכפורים, כשהוא היה מתודה והיה אומר אנא השם (ז"א שם המפורש) עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי וכו' והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, מביאה הגמרא על זה את הברייתא: תניא רבי אומר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל לאלוקינו. ז"א אמרו אתם, "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שזהו במקדש במקום אמן בגבולין. ולזה מתכוין רש"י: הכי מפרשי לה ביומא, על עניית אמן. וא"כ יתכן מאד שרב הונא שאומר שרק על מקרא צריכים לברך ברכת התורה ורבי אלעזר שכולל בחיוב זה גם מדרש ז"א מכילתא ספרא וספרי שהם מדרשי הכתובים קרובים למקרא, מפרשים את הילפותא לברכת התורה מהכתוב "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" כמו רבי בברייתא במסכת יומא, ז"א היות שכל התורה היא שמותיו של הקב"ה עיין רמב"ן בהקדמתו הנפלאה לפירושו על התורה (וזה לשונו הטהור: "עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד" וכו'. עיין שם בהקדמתו לספר בראשית, וכבר מדברים על זה מפרשי התורה כגון המלבי"ם ואחרים וגם הפוסקים בהרבה מקומות), ואני בעוניי מצאתי סמוכין לזה מהגמרא במסכת בבא

בתרא (דף יג ע"ב) על הכתוב (שמואל ב פרק ו' פסוק ב' בסופו): "להעלות משם את ארון האלוקים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרבים עליו" אמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחאי: מלמד שהשם וכל כינויו מונחים בארון. וכן זה מובא במסכת סוטה (דף מ"ב) על המשנה "משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם וכו' בסוף המשנה: ואתם, אין אתם כן, כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להלחם לכם זה מחנה והגמרא מפרשת, וכל כך למה? מפני שהשם וכל כינויו מונחים בארון. ובדברי הרמב"ן הנ"ל זה מתבאר היטב, שתיבות התורה וצרופי האותיות הם שמותיו וכינויו של הקב"ה, וזה היה כלול בעשרת הדברות — "חרות על הלוחות" והיו מונחים בארון הברית. (ובזה מיושבת התמיהה של המהרש"א שם, עיין שם). עפ"ז נראה לי, שרב הונא ורבי אלעזר מפרשים את הילפותא לברכת התורה מהכתוב כי שם ה' אקרא באופן אחר מפירושו של רש"י במסכת ברכות כ"א, שמשו רבינו בדרך ברכת התורה והם אמרו אמך, אלא מפרשים הם את זה כמו רבי בברייתא במסכת יומא שמשו כשפתח בדברי השירה הכוונה — לקרא לפנייהם את התורה שהיא שמותיו של הקב"ה. וזה פירושו של המלים "כי שם ה' אקרא" אתם הבו גודל לאלוקינו, תברכו ברכת התורה, וא"כ החיוב הוא רק על מקרא — על תורה שבכתב, שתיבותיה וצרופי אותיות התורה הם שמותיו וכינויו של הקב"ה, ורב אלעזר מרכה גם את מדרשי הכתובים שדנים ועוסקים ומפרשי ודורשים את הכתובים עצמם, וקרובים הם למקרא. וזה ביאור הסוד המונח בשיטת האמוראים הנ"ל. אכן רבי יוחנן ורבא שההלכה נפסקת כמותם, שגם על המשנה והתלמוד ומפרשים הם עד קץ הימין, שכל זה בכלל תורה שבעל פה המסורה לנו מסיני מפרשי את הילפותא כמו רש"י (דף כ"א) "כי שם ה' אקרא" כשבא משה לפתוח בדברי תורה ושירה זו כולל תורה שבכתב ותורה שבעל פה הוא בדרך ברכת התורה. וזהו הפירוש של המלים כי שם ה' אקרא על הברכה שהיא שם ומלכות, הבו גודל לאלוקינו וענו אתם אמן, ודו"ק כי הדברים עמוקים.